

STOSUNKI GOSPODARCZE Z ROSJĄ W WARUNKACH CZŁONKOSTWA POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ

1. Polsko-rosyjskie stosunki handlowe

Stosunki gospodarcze z zagranicą są tym obszarem, który ulegnie istotnym zmianom w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Zgodnie z zasadami obowiązującymi we Wspólnotach i określonymi w umowie akcesyjnej, duża część uprawnień w tym zakresie zostanie przekazana na szczebel ponadnarodowy. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim polityki handlowej, która zgodnie z zapisami Tytułu IX Traktatu Rzymskiego o EWG realizowana jest na szczeblu wspólnotowym. Zewnętrzne stosunki gospodarcze Polski będą więc kształtowane przez umowy i działania realizowane na szczeblu całej UE.

Warto w tym kontekście przeanalizować, jaki wpływ będzie miało członkostwo na stosunki gospodarcze z Rosją, która jest najważniejszym obok krajów UE partnerem handlowym Polski. Udział Rosji w obrotach handlowych Polski wyniósł w 2001 roku 6,3 %¹. Wymiana handlowa z Rosją ulegała istotnym zmianom od początku transformacji w Polsce. Szczegółowe dane dotyczące wymiany zawarte są w Tabeli 1.

Tabela 1

Realizacja polsko-rosyjskich obrotów handlowych w latach 1993-2001 (mln USD)

	1993	1997	1998	1999	2000	2001
Obroty	1.915	4.840	3.969,6	3.386,0	5.481,6	5.481,0
Eksport	644	2.155	1.597,3	710,3	862,1	1.058,7
Import	1.271	2.685	2.372,3	2.675,7	4.619,5	4.422,3
Saldo	-627	-530	-775	-1.965	-3.757	-3.363,6

Źródło: S.Tarnowski, Polska-Rosja dwustronne stosunki gospodarcze, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2002, Załącznik Nr 3.

Członkostwo w UE spowoduje, że Polska stanie się stroną wszystkich międzynarodowych umów celnych i handlowych zawartych przez Wspólnotę. Warto pamiętać, że ich postanowienia traktowane są jako środek prowadzenia polityki handlowej, gdyż określone są zgodnie z tzw. piramidą preferencji.²

Aby więc określić skutki członkostwa oraz perspektywy rozwoju współpracy z Rosją, należy scharakteryzować obecny stan stosunków Rosja - UE.

2. Zakres stosunków umownych Rosja - UE

We wzajemnych stosunkach pomiędzy Rosją a Wspólnotami Europejskimi aż do lat dziewięćdziesiątych nie występowały powiązania umowne. Wynikało to z braku umowy o wzajemnym uznawaniu pomiędzy RWPG a Wspólnotami Europejskimi. Stosowne porozumienie zostało podpisane dopiero w 1988 roku i dało możliwość zawierania umów bilateralnych.

¹ S.Tarnowski, Polska – Rosja dwustronne stosunki gospodarcze, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2002 r., s.18.

² E. Synowiec, S. Barkowski, Konsekwencje przystąpienia do Unii Europejskiej dla polityki handlowej Polski, (w:), Warunki i zadania w zakresie handlu zagranicznego po akcesji do Unii Europejskiej. Tom 2, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 2003, s. 10.

„Układ o Partnerstwie i Współpracy pomiędzy Wspólnotami Europejskimi oraz ich państwami członkowskimi oraz Federacją Rosyjską” został podpisany na wyspie Korfu 24 czerwca 1994 roku.³ Po procesie ratyfikacyjnym wszedł on w życie 1 grudnia 1997 roku. Zastąpił wówczas zawartą w 1989 roku „Umowę przejściową pomiędzy EWG a ZSRR”.

„Układ o Partnerstwie i Współpracy” miał w istotny sposób poszerzyć zakres współpracy w sferze politycznej i gospodarczej. Zakres umowy jest szeroki i obejmuje takie dziedziny jak współpraca polityczna, wymiar sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, w tym –szczególnie - problemy nielegalnej imigracji, przemytu narkotyków i zorganizowanej przestępczości, nauki i technologii, energii, transportu, ochrony środowiska, kultury oraz handlu i inwestycji.

W celu usprawnienia dialogu stworzono instytucjonalne ramy współpracy w postaci:⁴

- Spotkania na szczycie Prezydenta Rosji, przewodniczącego Rady Unii Europejskiej i przewodniczącego Komisji Europejskiej (dwa razy w roku),
- Rada Współpracy składająca się z ministrów spraw zagranicznych państw UE i Rosji (raz w roku),
- Komitet Współpracy złożony z urzędników i ekspertów,
- Parlamentarny Komitet Współpracy, w skład którego wchodzi deputowani do Dumy Państwowej i Parlamentu Europejskiego.

Dodatkowe spotkania odbywają się również w ramach tzw. trójki UE tzn. przedstawicieli państwa sprawującego prezydencję w UE, Rady Unii Europejskiej i państwa, które będzie sprawowało następną prezydencję, poszerzonej często o przedstawiciela Komisji Europejskiej z delegatem strony rosyjskiej na odpowiednim szczeblu. Odbywają się też spotkania grup roboczych (15) zajmujących się szczegółowymi obszarami współpracy. W oparciu o Układ, w latach następnych zawarto szereg porozumień sektorowych oraz umów bilateralnych z poszczególnymi państwami UE.⁵ Zgodnie z treścią Układu, w sprawach handlu UE i Rosja zobowiązały się do stopniowego znoszenia barier w handlu towarami i usługami, przyznania Klauzuli Najwyższego Uprzywilejowania, a w przyszłości możliwość powołania strefy wolnego handlu.

Perspektywy rozwoju stosunków w dużym stopniu określone zostały w dwóch dokumentach przyjętych przez strony już po wejściu w życie Układu. Unia Europejska na szczycie Rady Europejskiej w Kolonii w 1999 roku przyjęła „Wspólną Strategię UE wobec Rosji” – Common Strategy of the European Union of Russia. Warto wspomnieć, że dokument ten stanowi nowy rodzaj instrumentu w zakresie Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, który na mocy Traktatu Amsterdamskiego zastosowano po raz pierwszy.⁶

³ Agreement on Partnership and Cooperation establishing a partnership between The European Communities and their Member States, of the one part, and the Russian Federation, of the other part, Dz. U. WE nr L327 z 28 listopada 1997 r.

⁴ R. Dziewulski, Stosunki między Unią Europejską a Rosją w kontekście rozszerzenia UE, UKIE, Biuletyn Analiz, nr 9 z 2002 r., s. 69.

⁵ Na przykład umowy o handlu artykułami tekstylnymi z 1998 r. czy współpracy w zakresie nauki i technologii z 2000 r. – za R. Dziewulski, Stosunki..., op. cit., s. 70.

⁶ Ibidem.

W Strategii można odnaleźć wizję strony unijnej co do kształtowania stosunków w przyszłości. Do najważniejszych elementów Strategii zaliczyć można działania w kierunku:⁷

1. Umacniania demokracji rządów prawa oraz instytucji publicznych w Rosji;
2. Włączenia Rosji do europejskiej przestrzeni gospodarczej i społecznej;
3. Współpracy w celu zapewnienia bezpieczeństwa i stabilizacji w Europie i świecie;
4. Wspólnych działań dotyczących sprostania wyzwaniom na kontynencie europejskim, takim jak bezpieczeństwo energetyczne i jądrowe, ochrona środowiska i zdrowia, walka z praniem brudnych pieniędzy oraz współpraca regionalna i transgraniczna, a także rozbudowa infrastruktury.

Warto zauważyć, że tak określone ogólne cele Strategii opisano także poprzez metody i środki ich realizacji. Natomiast za słabość Strategii uznać należy brak określenia środków i mechanizmów finansowania tych działań poza ograniczonymi, dotychczas stosowanymi. Wydaje się także, że Strategia oparta jest na nie zawsze realistycznych założeniach odnośnie kształtowania się sytuacji i prowadzenia polityki w Rosji.

Dokumentem rosyjskim o podobnym charakterze jest przekazana stronie unijnej 22 października 1999 roku „Średniookresowa strategia rozwoju stosunków między Federacją Rosyjską i Unią Europejską w latach 2000-2010”. Dokument ten pozwala na określenie najważniejszych celów, które w stosunkach ze Wspólnotami będzie chciała osiągnąć Rosja. Położono w nim nacisk na konieczność zachowania przez Rosję swobody w określaniu i realizacji swej polityki wewnętrznej i zewnętrznej. Ma to pozwolić na osiągnięcie celów geopolitycznych związanych z pozycją Rosji jako regionalnego mocarstwa, szczególnie na obszarze byłego ZSRR.⁸ Ważne miejsce w treści Średniookresowej strategii zajmują sprawy gospodarcze. W ramach ogólnie określonych obszarów współpracy wymieniono wiele szczegółowych działań np. w rozdziale trzecim wskazano na konieczność rozpatrzenia wspólnie z ekspertami UE sprawy rozpoczęcia negocjacji o utworzeniu strefy wolnego handlu.

3. Powiązania w sferze realnej

Kraje Unii Europejskiej są dla Rosji najważniejszym partnerem handlowym. Udział ugrupowania kształtuje się od kilku lat na poziomie ok. 35% ogółu obrotów.⁹ Dane na ten temat zawiera Tabela 2.

Tabela 2.

Udział poszczególnych ugrupowań gospodarczych i krajów, które zajmują znaczącą pozycję wśród partnerów handlowych Rosji

	Wielkość obrotów i wskaźnik udziału w rosyjskich obrotach			
	1999 r.		2000 r.	
	mld USD	% udział	mld USD	% udział
Unia Europejska	36,1	34,5	47,8	35,0
WNP	18,9	18,5	25,3	18,5
Europa Centralna i Wschodnia	13,1	12,8	20,4	14,9
APEC	17,3	17,0	20,8	15,3
Ogółem obroty FR	102,0	100	136,6	100

Źródło: statystyka celna GTK FR.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Biuletyn Ekonomiczny, BRH Ambasady RP w Moskwie, nr 69.

W roku 2001 wartość eksportu do UE wyniosła ponad 45 mld euro, a importu 19,8 mld euro. Jak widać saldo wymiany handlowej kształtowało się zdecydowanie na korzyść Rosji. Tendencja taka występuje już od wielu lat, a w ostatnim okresie uległa nasileniu. Przyczyn takiego stanu upatruje się przede wszystkim w strukturze towarowej wymiany. Główną pozycją w rosyjskim wywozie stanowią nośniki energii ok. 50%. Rynek UE jest odbiorcą 53% rosyjskiego eksportu ropy naftowej i 62% eksportu gazu ziemnego.¹⁰ Korzystne kształtowanie się cen na te surowce powodowało wysoką dynamikę wartości wywozu. Natomiast w strukturze towarowej eksportu UE do Rosji dominują maszyny i urządzenia – 38%, inne towary przemysłowe – 30%, wyroby chemiczne – 14% oraz napoje i żywność – 11%.¹¹

Kraje UE należą również do największych inwestorów zagranicznych w Rosji. Takie kraje jak Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Włochy, Holandia oraz USA i Cypr miały w 2002 roku 75,4% udziału w inwestycjach ogółem i 74,3% w inwestycjach bezpośrednich.¹² Według stanu na 30.09.2002 skumulowane inwestycje zagraniczne w Rosji osiągnęły wartość 39,8 mld USD, przy czym udział inwestycji bezpośrednich wyniósł 48,7%, portfelowych 3,5%, a pozostałych inwestycji 47,8%.¹³

Transfery kapitału z UE do Rosji obejmują również środki w ramach funduszy pomocowych. Chodzi tu przede wszystkim o program TACIS.¹⁴ Został on uruchomiony decyzją szczytu Rady Europejskiej w Rzymie w 1990 roku. Program ma na celu finansowe i techniczne wsparcie krajów WNP, a jego głównym beneficjentem jest Rosja. Obecnie priorytetowymi sektorami, które obejmuje TACIS są:¹⁵ restrukturyzacja przedsiębiorstw państwowych i rozwój sektora firm prywatnych, stworzenie efektywnego systemu produkcji i przetwarzania żywności, rozwój infrastruktury w energetyce, transporcie i telekomunikacji, bezpieczeństwo instalacji nuklearnych, reforma administracji publicznej, poprawa funkcjonowania opieki społecznej oraz rozwój edukacji. Ogółem w latach 1991-1999 Unia przeznaczyła na realizację programu 4220,9 mln euro, z czego dla Rosji przypadło 1301,5 mln euro. Obecnie funkcjonowanie TACIS zostało przedłużone na lata 2000-2006, a na ten cel zarezerwowano 3,1 mld euro.

Poza TACIS w stosunkach UE – Rosja realizowane są również inne programy dotyczące wybranych dziedzin np. INOGATE – związane z wydobyciem i transportem ropy naftowej oraz gazu, BISTRO – na wsparcie małych projektów w zakresie finansów, prywatyzacji, małych i średnich przedsiębiorstw i administracji publicznej, ECHO – dotyczące pomocy humanitarnej.

4. Obszary problemowe we wzajemnej współpracy.

W stosunkach gospodarczych Unii Europejskiej z Rosją występuje duże uzależnienie od stanu stosunków politycznych. Stan tych stosunków ograniczał w początkowych latach możliwości realizowania pozytywnych efektów Układu o Partnerstwie i Współpracy. Szczególnie sytuacja w 1999 roku rzutowała na współpracę gospodarczą. Rozbieżność stanowisk co do wojny w Kosowie oraz wojna w Czeczenii spowodowały ochłodzenie stosunków politycznych. W konsekwencji Unia wstrzymała

¹⁰ R. Dziewulski, *Stosunki...*, op. cit., s. 74.

¹¹ Ibidem.

¹² Biuletyn Ekonomiczny, BRH Ambasady RP w Moskwie, nr 78.

¹³ Ibidem.

¹⁴ TACIS – Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States.

¹⁵ R. Dziewulski, *Stosunki...*, op. cit., s. 72.

część pomocy w ramach funduszu TACIS (90 mln euro). Wstrzymano także realizację wcześniej przyznanych kredytów z EBOiR na kwotę 30 mln euro.¹⁶ Ostatnie lata przyniosły poprawę stosunków politycznych szczególnie po 11 września 2001 roku, gdy Rosja opowiedziała się po stronie koalicji antyterrorystycznej. Poprawa stosunków spowodowała, że wcześniejsze sankcje zostały cofnięte, a współpraca nabrała dynamiki.

Jak podkreśla strona rosyjska ważnym problemem, czy wręcz przejawem dyskryminacji w stosunkach handlowych są postępowania ochronne wszczynane wobec produktów eksportowanych na rynek UE. Dlatego stronie rosyjskiej bardzo zależało na przyznaniu przez UE statusu państwa o gospodarce rynkowej. Uzyskanie takiej kategorii ogranicza możliwość wszczynania postępowań ochronnych i daje lepsze warunki do prowadzenia handlu. Na szczycie Rosja – Unia w maju 2002 Przewodniczący Komisji Europejskiej R. Prodi poinformował o przyznaniu Rosji statusu pełnoprawnego kraju o gospodarce rynkowej. Miesiąc później podobną deklarację złożyły Stany Zjednoczone. Uzyskanie takiego statusu jest dla Rosji ważne również z punktu widzenia jej starań o członkostwo w Światowej Organizacji Handlu. Wniosek o członkostwo został złożony jeszcze w ramach GATT w 1993 roku i ponowiony do WTO w roku 1995. Procedura przyjmowania nowych członków wymaga negocjacji kraju kandydującego z członkami WTO w ramach tzw. Grupy Roboczej. Ze względu na udział w obrotach handlowych kluczowe znaczenie mają dla Rosji efekty negocjacji z UE. Strona rosyjska przejawia dużą aktywność, dążąc do jak najszybszego uzyskania porozumienia. Za datę optymalną uznaje się rok 2003 z uwagi na toczące się negocjacje w ramach tzw. Rundy Milenijnej WTO. Bez członkostwa Rosja nie będzie miała wpływu na przebieg negocjacji. W negocjacjach UE – Rosja odnotowano w ostatnich latach duży postęp, ale strona unijna w dalszym ciągu zgłasza zastrzeżenia co do otwartości rosyjskiego rynku usług finansowych i telekomunikacyjnych, ograniczeń dla udziału kapitału zagranicznego w firmach oraz zakresu subsydiowania rolnictwa.

Członkostwo w WTO ma dla Rosji istotne znaczenie także ze względu na rozszerzenie UE o kraje EŚiW z tego względu, że jako członek WTO, Rosja będzie mogła domagać się rekompensat z tytułu pogorszenia sytuacji w handlu z grupą państw EŚiW. Rosja oficjalnie nie sprzeciwia się rozszerzeniu, ale domaga się, aby proces ten uwzględniał jej interesy. Wskazano, iż rozszerzenie spowoduje pogorszenie warunków dla rosyjskich eksporterów na rynkach nowych państw członkowskich ze względu na wyższe standardy techniczne i jakościowe. Wystąpią również, zdaniem Rosjan, efekty reakcji i przesunięcia handlu, co również obniży rosyjski eksport. Niekorzystnie – zdaniem Rosji – oddziaływać będzie również na ten wywóz fakt, że nowoprzyjęte kraje zaczną stosować unijny system preferencji generalnych wobec państw rozwijających się. Strona rosyjska zgłasza też obawy dotyczące ruchu wizowego oraz statusu obwodu Kaliningradzkiego. Unia kwestionuje rosyjskie szacunki co do strat, jakie Rosja poniesie po poszerzeniu. Według Rosjan wynieść mają one np. w handlu z Polską ok. 2,5 mld USD, z Węgrami 1,2 mld USD, a z Czechami 0,9 mld USD.¹⁷ Komisja Europejska zwraca uwagę na następujące argumenty:

1. Przyjęcie przez kraje kandydujące wspólnotowej taryfy celnej i objęcie nią Rosji oznaczać będzie obniżenie poziomu stawek celnych w stosunku do obecnego poziomu stawek narodowych;
2. Kraje kandydujące zniosą kwoty narodowe w imporcie z Rosji;

¹⁶ Biuletyn..., op. cit., nr 69.

¹⁷ R. Dziewulski, Stosunki..., op. cit., s. 78.

3. Pomimo silnych powiązań gospodarczych krajów EŚiW z UE i występowania warunków wolnego handlu, rosyjski eksport do tych państw wzrastał w ostatnich latach w tempie zbliżonym do ogólnej dynamiki rosyjskiego wywozu. Świadczy to o tym, że ewentualne efekty kreacji i przesunięcia będą po uzyskaniu członkostwa słabe i nie będą mieć istotnego wpływu na warunki eksportu Rosji;
4. Komisja przypominała, że w Układzie o Partnerstwie i Współpracy oraz zgodnie z porozumieniem w ramach negocjacji WTO, Rosja zobowiązała się do spełnienia standardów unijnych i międzynarodowych.

Podsumowując obecny stan stosunków dwustronnych, należy podkreślić ich znaczny rozwój w ostatnich latach. Można też sformułować kilka wniosków charakteryzujących współpracę:

1. Rosja dąży do rozwoju stosunków z UE, ale widzi swoją rolę bardziej globalnie, dążąc do tworzenia silnych powiązań także z USA i Azją Południowo-Wschodnią (Japonia, Chiny, Tygrysy Azjatyckie);
2. W sferze politycznej Rosja uznaje wyłączność w sferze wpływów krajów WNP;
3. Unia jest zainteresowana intensyfikacją stosunków, gdyż dawać jej to może możliwość ekspansji i rozwoju. Dodatkowo działaniom tym sprzyjają dobre wyniki gospodarki rosyjskiej w ostatnich latach.
4. Pojawiające się niekiedy pytanie o możliwość członkostwa Rosji w Unii Europejskiej należy rozpatrywać czysto hipotetycznie. Na dzień dzisiejszy nie ma po temu ani realnych przesłanek gospodarczych po obu stronach, ani takiej woli politycznej;
5. Postępować natomiast będzie rozwój powiązań gospodarczych, bo leży to w interesie UE i Rosji. Wzrost powiązań wynikać będzie z procesu poszerzenia UE, gdyż spowoduje to wzrost udziału UE w rosyjskim eksporcie do ok. 50%;
6. Wydaje się, że realną perspektywą we wzajemnych stosunkach jest dążenie do budowy strefy wolnego handlu, szczególnie w zakresie artykułów przemysłowych. Możliwość taka zapisana jest w Układzie o Partnerstwie i Współpracy.
7. Za warunek dalszego rozwoju powiązań gospodarczych uznać należy uzyskanie przez Rosję członkostwa w WTO.

5. Skutki dla polskiego importu

Zgodnie z zasadami WPH Polska będzie musiała przejąć środki ochrony rynku, które występują w UE. Oznacza to, że dotychczasowy poziom stawek celnych zostanie zastąpiony przez Zintegrowaną Taryfę Celną Wspólnot – TARIC. Porównanie wysokości stawek celnych obowiązujących obecnie w Polsce i stawek TARIC wskazuje, że po uzyskaniu członkostwa średni poziom stawki celnej ulegnie obniżeniu. Średni poziom stawek na artykuły przemysłowe (bez naftowych) wynosił w 2002 roku 10,4 % w Polsce a w UE 4,1 %. W przypadku ceł na artykuły rolne różnica jest jeszcze większa, gdyż poziom średni w Polsce wynosił 52,8 % a w UE 19,5 %¹⁸. Należy przy tym zaznaczyć, że w przypadku artykułów rolnych stosowane są w UE także cła specyficzne i inne środki ochronne, więc rzeczywisty poziom ochrony jest wyższy. W handlu z Rosją obniżka stawek będzie jeszcze wyższa z uwagi na to, iż Unia objęła Rosję systemem powszechnych preferencji celnych – GSP.

Aby określić rzeczywisty wpływ zmian ceł na import należy uwzględnić strukturę towarową polskiego importu. Biorąc pod uwagę te towary, które mają istotne znaczenie w przywozie, można zauważyć że obniżka ceł dotyczyć będzie 9 pozycji

¹⁸ E.Synowiec, S.Barkowski, *Konsekwencje...*, op. cit., s.4.

towarowych. Łączna wartość importu w ramach tych pozycji wyniosła w 2002 roku ok. 175 mln USD¹⁹. Były to takie towary jak kazeina, węgiel humusowy, statki morskie, mocznik, biżuteria. Przyjęcie TARIC spowoduje dla części importu gorsze warunki realizacji z uwagi na wyższe stawki celne. Wśród pozycji istotnych w przywozie do Polski znajdują się takie towary jak np. stopy aluminium, filety rybne, kineskopy. Ich wartość w imporcie wynosiła ok. 100 mln USD²⁰.

Jak więc widać z przedstawionych danych, rzeczywisty wpływ przyjęcia stawek TARIC będzie stosunkowo niewielki. Wynika to głównie z tego, że w strukturze importu z Rosji dominują surowce i towary nisko przetworzone – w tym głównie ropa naftowa i gaz ziemny – ok. 88,5 % wartości importu w 2001 roku²¹. Z uwagi na znaczenie tych dostaw dla gospodarki polskiej obecny poziom ochrony jest bardzo niski. Jak się szacuje taki kształt struktury importu utrzyma się co najmniej w perspektywie średniookresowej, więc warunki importu nie powinny się istotnie zmienić po akcesji.

Pewien wpływ na import wywrzeć może przyjęcie przez Polskę innych niż cła instrumentów ochrony rynku stosowanych w ramach WPH. Chodzi głównie o tzw. środki protekcji uwarunkowanej i ograniczenia ilościowe. Polska wykorzystuje obecnie te instrumenty w ograniczonym zakresie. W stosunkach z Rosją stosowano kontyngenty ilościowe przy imporcie saletry amonowej i węgla kamiennego. Po akcesji, wobec saletry zastosowane będzie cło antydumpingowe, a wobec importu węgla UE nie stosuje limitów ilościowych. Polska wprowadziła także tymczasowe cła antydumpingowe na import kauczuku syntetycznego. Natomiast w Unii obowiązuje zerowa stawka celna. Odrębnym problemem jest import wyrobów stalowych, ponieważ Polska stosuje podwyższone tymczasowe opłaty celne na niektóre pozycje towarowe. Także w Unii Europejskiej stosowane są wobec importu produktów stalowych różne środki ochronne – głównie cła antydumpingowe²².

Podsumowując należy stwierdzić, że przyjęcie WPH nie wpłynie w istotny sposób na warunki importu. Szacuje się, iż ok. 10 % dotychczasowego przywozu uzyska łatwiejszy dostęp do polskiego rynku. Natomiast pogorszenie warunków importu dotyczyć może ok. 5 % obecnie sprowadzanych towarów rosyjskich. Trudno też wskazać nowe pozycje towarowe, które dzięki zmniejszeniu poziomu ochrony mogłyby napłynąć na polski rynek. Pewnym wyjątkiem może być węgiel kamienny, na który jak wspomniano Polska będzie musiała znieść limity importowe. Biorąc pod uwagę wrażliwość branży i sytuację górnictwa w Polsce, można przewidywać, iż przy zwiększonym imporcie Polska wystąpi do Komisji Europejskiej o zastosowanie środków ochronnych. Należy jednak pamiętać, że ewentualna decyzja Komisji na taki wniosek, będzie uwzględniała interesy całej Unii, a nie poszczególnych krajów.

5. Możliwości wzrostu eksportu po akcesji

Można postawić ogólną tezę, że wzrost polskiego eksportu po akcesji, wynikający z uczestnictwa we WPH, będzie niewielki. Po pierwsze wynika to z faktu, że towary polskie i unijne są obecnie objęte tymi samymi zasadami rosyjskiej polityki celnej jako kraje tzw. dalszej zagranicy. Tak więc w warunkach członkostwa nie nastąpią tu

¹⁹ Warunki i zadania w zakresie handlu zagranicznego po akcesji polski do Unii Europejskiej. Tom 2, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 2003, Załącznik 2.

²⁰ Ibidem, Załącznik 1.

²¹ S. Tarnowski, Polska..., po. cit., s. 18.

²² E. Synowiec, S. Barkowski, Konsekwencje..., op. cit., s. 19.

żadne zmiany. Po drugie zakres polityki wspierania eksportu realizowany na szczeblu ponadnarodowym w ramach WPH jest ograniczony głównie do działalności szkoleniowej i promocyjnej. Większość instrumentów finansowych tej polityki, które w największym stopniu oddziałują na wzrost eksportu jest stosowana na poziomie poszczególnych krajów. Natomiast w tych dziedzinach gdzie występuje finansowe wsparcie dla eksportu na szczeblu wspólnotowym np. przez dopłaty do eksportu niektórych produktów rolnych, trudno jest oszacować skutki. System dopłat uzależniony jest bowiem od dodatkowych czynników, przede wszystkim limitów produkcyjnych i poziomu cen na rynku unijnym. Wielkości te są zmienne i trudno na dzień dzisiejszy oszacować wielkości dopłat i ich wpływ na wartość eksportu na rynek rosyjski. Można jedynie założyć, iż będzie to czynnik sprzyjający eksportowi. Wzrost eksportu może nastąpić także dzięki rozwojowi infrastruktury transportowej i granicznej w Polsce jaki nastąpi po akcesji. Powinno się to przyczynić do usprawnienia obrotu i obniżki kosztów. Powinny również wystąpić czynniki wynikające z członkostwa, ale oddziałujące w sposób pośredni. Tak należy traktować wzrost konkurencyjności polskiej oferty eksportowej, który ma nastąpić w wyniku rozwoju gospodarki. Powiązaniem z tym zjawiskiem może być zwiększony napływ inwestycji zagranicznych do Polski, szczególnie ze strony tych inwestorów, którzy planują ekspansję eksportową na rynki wschodnie. Może nastąpić także rozwój eksportu (ale także importu) zaopatrzeniowego w ramach kooperacji produkcyjnej filii dużych przedsiębiorstw międzynarodowych. Wszystkie te czynniki można zaliczyć do potencjalnych szans rozwoju eksportu do Rosji, jednak nie sposób obecnie określić ich skali.

Natomiast skutkiem członkostwa, który wymienia się jako czynnik niekorzystnie wpływający na eksport, jest objęcie polskich towarów restrykcjami i ograniczeniami, które państwa trzecie stosują wobec UE. Obecny stan stosunków pomiędzy UE i Rosją wskazuje jednak na hipotetyczny charakter tego czynnika.

Reasumując, wpływ członkostwa na polski eksport do Rosji będzie pozytywny ale ograniczony. Ta uwaga odnosi się przede wszystkim do skutków uczestnictwa we WPH. Największe znaczenie dla wzrostu eksportu będzie miała poprawa konkurencyjności polskich produktów, oraz działania w ramach polityki proeksportowej realizowane na szczeblu narodowym.

7.Perspektywy rozwoju stosunków w warunkach członkostwa

Przyszłe polsko-rosyjskie stosunki gospodarcze kształtowane będą przede wszystkim przez stan relacji całej Unii Europejskiej z Rosją. Aktualnie należy je ocenić jako dobre i takie też powinny pozostać przynajmniej w średniookresowej perspektywie. Jak wykazano wcześniej obu stronom zależy na ich rozwijaniu. Przesłankami takiej polityki po stronie rosyjskiej są :

- Unia Europejska jest najważniejszym partnerem gospodarczym Rosji. Już obecnie przypada na nią ok. 35 % obrotów handlu zagranicznego, a po rozszerzeniu udział ten wzrośnie do ok. 50 %. Ze względu na istniejącą i tworzoną infrastrukturę powiązania te mają najlepsze warunki rozwoju.
- Rosja liczy na znaczne inwestycje ze strony firm europejskich. Są one niezbędne dla modernizacji i rozwoju gospodarki.
- W stanowisku rosyjskim, w odróżnieniu od problemu rozszerzenia NATO, nie widać silnych sprzeciwów co do poszerzenia Unii Europejskiej. Wynika to jak się wydaje z pragmatycznego podejścia strony rosyjskiej, która zdaje sobie sprawę, iż w niewielkim

stopniu może wpłynąć na proces poszerzenia. Natomiast silnie akcentując swe negatywne stanowisko może pogorszyć stan stosunków z UE²³.

- Strategiczne znaczenie jakie Rosja przypisuje stosunkom z UE w ramach swej polityki zagranicznej. Takie stanowisko zostało zaprezentowane w 2000 roku w dokumencie „Koncepcja Polityki Zagranicznej Federacji Rosyjskiej”. Stosunki z UE zostały wymienione na drugim miejscu po państwach WNP wśród priorytetów polityki rosyjskiej.

Przesłanki rozwoju stosunków po stronie UE to :

- Rosja to potencjalnie duży, chłonny rynek zbytu, dający duże możliwości rozwoju dla gospodarek krajów UE. Czynnikiem ten ma szczególne znaczenie, w kontekście globalnej konkurencji w ramach układu triadowego. Kluczowa pozycja Unii na rynku rosyjskim daje możliwość rozwoju i konkurencji z gospodarkami USA i Japonii.
- Istotne są względy polityczne. W interesie UE jest stabilizacja polityczna i gospodarcza w Rosji.
- Unia chce przez rozwój stosunków doprowadzić do wzrostu swojego eksportu na rynek rosyjski. Tylko tą drogą można doprowadzić do zmniejszenia deficytu w obrotach.
- Gospodarka krajów UE w znacznym stopniu korzysta z rosyjskich dostaw surowców energetycznych. Stabilność tych dostaw jest szczególnie cenna wobec zaburzeń występujących w innych regionach (Bliski Wschód, Półwysep Arabski).

Należy również przypomnieć, że został określony perspektywiczny cel stosunków Rosji z Unią Europejską. Strony deklarują chęć stworzenia strefy wolnego handlu.

1. Wszystkie powyższe przesłanki wskazują na korzystne warunki do rozwoju stosunków w przyszłości. To z kolei pozytywnie wpływać będzie na relacje Polski i Rosji. Należy jednak podkreślić, iż wzrost polskiego eksportu na rynek rosyjski nie będzie wynikał z samego formalnego członkostwa w UE. W tym wypadku wpływ będzie ograniczony. Podstawowym czynnikiem powinien być wzrost konkurencyjności polskiej oferty eksportowej. Wykorzystanie szans we współpracy wymaga przede wszystkim działań ze strony polskiej. Konieczne jest podjęcie inicjatyw w polityce wewnętrznej i w otoczeniu zewnętrznym. Jako niezbędne działania wewnętrzne wymienić należy :
 2. Zwiększenie skuteczności instrumentów polityki proeksportowej, głównie w zakresie gwarancji i ubezpieczeń kredytów. Dotychczasowa działalność Korporacji Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych S.A. w odniesieniu do rynku rosyjskiego jest oceniana bardzo źle np. w 2000 roku ubezpieczeniami KUKE objęto jedynie 1,5 % polskiego eksportu²⁴. Ma to swoje konsekwencje dla eksportu, gdyż firmy obawiając się ryzyka rezygnują ze współpracy, bądź żądają płatności natychmiastowych. Ogranicza to znacznie konkurencyjność ich oferty np. w 2001 roku polski eksport do Rosji zrealizowany był w kredycie tylko na sumę 15 mln USD. Ma to także negatywne skutki dla sprawności i kosztów rozliczeń. W konsekwencji większość transakcji w handlu polsko – rosyjskim rozliczana jest przy udziale banków z krajów trzecich.
 3. Intensyfikacja działalności promocyjnej na rynku rosyjskim.

²³ Szerzej zob. J.W.Gołębiowski, Polityczne uwarunkowania poszerzenia Unii Europejskiej na Wschód, Prace i Materiały nr 248, Instytut Gospodarki Światowej SGH, Warszawa 2003, s.9.

²⁴ Polski eksport do Rosji i inwestycje kapitałowe – stan i ograniczenia : propozycje rozwiązań, Biuletyn Ekonomiczny, BRH Ambasady RP w Moskwie, nr 74, s. 4.

4. Lepsza informacja dla podmiotów polskich, które zwracają uwagę na brak danych co do zasad wymiany z Rosją po 1.05.2004.r.
5. Minimalizacja negatywnych skutków uszczelnienia granicy wschodniej i wprowadzenia obowiązku wizowego dla obywateli Rosji. Te działania mają duże znaczenie z uwagi na to, że część eksportu do Rosji dokonywana jest w formie handlu nie ewidencjonowanego w trakcie przyjazdów prywatnych do Polski. Postanowienia z Schengen nakładają na Polskę obowiązki w zakresie uszczelnienia granicy wschodniej. Szacuje się, że szczególnie w okresie pierwszych 2-3 lat skomplikuje to sprawę przyjazdów do Polski. Obawy te wynikają nie tylko z kosztu samych wiz, co stanowi dla części Rosjan ograniczenie. Mogą wystąpić trudności administracyjne przy wydawaniu wiz. W roku 200 do Polski przyjechało 2.275,2 tys. Rosjan²⁵. W tym samym roku polskie konsulaty na całym świecie wydały 185 tys. wiz²⁶. Porównanie tych wielkości uzasadnia obawy o sprawność obsługi wizowej.

W tym miejscu należy wspomnieć, iż Rada Ministrów RP 4 lutego 2003 roku przyjęła dokument zatytułowany „Założenia polityki handlowej wobec rynków wschodnich na lata 2003-2004. Program odzyskania rynków wschodnich”²⁷. Wymienione powyżej działania w większości znalazły się w tym dokumencie. Problemem pozostaje jedynie zakres i skuteczność jego realizacji. Obawy są tym bardziej zasadne, że podobny dokument rząd przyjął w 1994 roku i efekty dalekie były od zakładanych celów.

- Do niezbędnych działań zewnętrznych zaliczyć należy :
- Wywieranie efektywnego wpływu na decyzje w ramach Unii Europejskiej w zakresie stosunków z Rosją. Kształt przyszłych rozwiązań musi uwzględniać polskie interesy.
- Przedstawiciele Polski na forum instytucji unijnych muszą wspierać ewentualne uruchomienie środków ochronnych przed importem z Rosji. Duża aktywność w tym zakresie dotyczyć musi także polskich firm, które powinny współdziałać na forum wspólnotowych branżowych grup lobbystycznych.
- Działania w kierunku poprawy dwustronnych stosunków politycznych. W przypadku Rosji zawsze miały one duży wpływ na współpracę gospodarczą, najczęściej negatywny.

Bardzo często jako obszar przyszłej współpracy wymienia się rozwój polskich inwestycji bezpośrednich w Rosji. Członkostwo w UE stwarza tu korzystniejsze warunki dla inwestorów, gdyż ugrupowanie ma podpisaną umowę z Rosją o ochronie inwestycji. Jednak realnie patrząc na skromne możliwości inwestycyjne polskich przedsiębiorstw, raczej trudno oczekiwać wyraźnego wzrostu zaangażowania inwestycyjnego. Tym niemniej jest to oczywiście szansa głównie dla małych i średnich firm przemysłu przetwórczego. Jak się wydaje większe perspektywy rysują się dla rozwoju współpracy kooperacyjnej w ramach korporacji międzynarodowych inwestujących w Polsce i Rosji.

Podsumowując należy po raz kolejny podkreślić, że członkostwo w UE stwarza Polsce bardziej korzystne warunki współpracy z Rosją. Rozwój tych stosunków nie nastąpi jednak w sposób automatyczny. Wymagać będzie bowiem inicjatyw i działań na szczeblu narodowym.

²⁵ Krajobraz pełen ludzi, Rynki Zagraniczne, nr 103-104 z 2001 roku, s. 5.

²⁶ J.W.Gołębiowski, Polityczne..., op. cit., s.5.

²⁷ Założenia polityki handlowej wobec rynków wschodnich na lata 2003-2004. Program odzyskania rynków wschodnich, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2003.